

Etica inevitabilului în filosofia lui Emil Cioran

Liliana PAVEL (MIREA)

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

lilliseddya@yahoo.com

Abstract: Can there be an ethic of the inevitable in dead-end visions, in traps, in voluntarily aroused utopias, in paradoxes? This is the big challenge. Does Emil Cioran find subterfuges, possibilities, statements to save the imminence? The inescapable Cioran stands firm on the edge of ethics through all the variations of position he adopts, through the constant vulnerabilities, the utopian approaches, the risky outbursts, the dark valences of the nihilism with which he constantly curls the ethical border.

Understanding ethics on the foundations of the deconstruction of nihilistic imminence becomes impossible when the history of one's own existence loses its importance. Without a transfer of consciousness in a space of simultaneity with the basic landmarks of ethics, where the laws of the normal exist, we cannot build the anthropological aspects at the center of which Cioran's vision stands. Ethics begins to claim its rights when it observes that man, in our case Cioran, is beyond the transcendent and starts a demonstration of demonstrative rebellion at the end of which he would like to become the hero of his own existence, believing that the being can be saved by itself.

Keywords: *Cioran, ethics, inevitability, nihilism, existence.*

„Până astăzi nimeni nu a putut spune ce e bine și ce e rău. [...] Aș iubi o lume în care n-ar exista nici un criteriu, nici o formă și nici un principiu, o lume a absolutei indeterminări.”
[Cioran, 1993: 70-71]

Poate exista o etică a inevitabilului acolo unde finalitatea este moartă, în viziuni fără ieșire, în capcane, în utopii stârnite voluntar, în paradoxuri? Aceasta este marea provocare. Găsește Emil Cioran subterfugii, posibilități, afirmații pentru a salva iminența?

Fără un transfer al conștiinței într-un spațiu al simultaneității cu reperele de bază ale eticii, acolo unde legile normalului există, nu putem construi aspectele antropologice în centrul cărora se află bine(le) viziunii lui Cioran. Etica începe să-și revendice drepturile în momentul în care observă că omul, în cazul nostru Cioran, se situează dincolo de transcendent și pornește o luptă de

răzvrătire demonstrativă la finalul căreia și-ar dori să devină eroul propriei existențe, având credința că ființa se poate salva prin ea însăși. În cele ce urmează vom dezvolta deconstrucția nihilistă pe care o provoacă Emil Cioran, raportându-ne la interferențele pe care autorul român le stabilește cu filosofia lui Friederich Nietzsche, vizând ca scop final analiza din perspectivă etică.

Din punct de vedere etic avem la îndemână, în ceea ce privește paradigma nihilismului, două variante: una exploratorie (care ar putea veni cu propunerea *-hai să vedem dacă există etică în nihilism!*) și o a doua ce ar capta latura confirmatoare (iar aceasta ar putea determina întrebarea – *există etică în nihilism?*). Ținând cont că orientarea noastră este spre a sonda direcțiile de referință pe tematica nihilistă, ne-am plia bine pe varianta exploratorie, însă stricta adoptare a unei atitudini exploratorii va restrânge până la a minimaliza posibilitățile de a găsi etică în nihilism. Din acest motiv, vom merge concomitent pe ambele traiectorii, mizând pe strategia confirmatoare și datorită utilității pe care o are aceasta în demersul optimist, iluminator.

Ineluctabilul Cioran stă ferm la marginea eticii prin toate variațiile de poziție pe care le adoptă, prin vulnerabilitățile constante, demersurile utopice, dezlănțuirile hazardate, valențele întunecoase ale nihilismului cu care frizează neconținut hotarul etic. Sintetizând nișele identificate în literatura critică existentă, cumulate cu articolele de specialitate avându-l pe nihilistul Cioran în centru, bumerang, determinăm un context favorabil la baza cercetării noastre. Demersul însă nu va fi facil, pentru că implică o multitudine de provocări dilematice care, probabil, vor rămâne fără explicații coerente. Dar am pornit la drum știind clar că nu vom avea sentințe definitive sau răspunsuri categorice. Ipotezele noastre pot naște noi ipoteze, posibilități, refugii, subterfugii, înțelesuri. Principiul etic nu ne propunem să îl reflectăm ca pe un criteriu fix, inflexibil, ci să-l adaptăm circumstanțelor subiective (atât cât va fi nevoie) și să-l pliăm pe nevoi și posibilități. Înțelegerea eticii pe fundamentele nihiliste ale filosofiei lui Cioran ca misiune eliberatoare reprezintă în cercetarea noastră o atitudine cel puțin îndrăzneată. Conștientizarea modului de generare, dar și capacitatea de fuziune a acesteia în contextul dat poate provoca surprize neașteptate, din cele mai diverse direcții. Este greu să răspunzi la întrebări: *Ce e bine și ce e rău? Ce trebuie să fac?* având ca materie primă și punct de reper voluptatea extremelor lui Cioran. Din aceste motive, ne vom opri doar la relevarea problemelor dilematice și nu vom căuta soluții, pentru că acest lucru ne poate adânci într-o nebuloasă profundă, fiindcă există doar alternative, ele însele flexibile, care pot atenua sau, dimpotrivă, potența caracterul dilematic cioranian.

Atitudinea scriitoricească a lui Emil Cioran trece prin mai multe vârste și etape; de la expresia vitalității tinerești transpusă în extrovertire vulcanică, până la parabolizarea morală prin profunzime acută. Indiferent de atitudinea moralistului, firul fragmentar merge independent, determinând o conduită a permanenței, păstrând aceeași problematizare pe coordonatele umanului. Prima etapă pe care o parcurge Cioran este cea a dionisiacului. Autorul este urmărit de imaginea îngrozitoare a morții, dar, oarecum conformat credințelor lui Blaga, nu

aderă către soluția investigării, ci merge pe interiorizare. Experiențele subiective cele mai profunde sunt cele universale pentru că în ele se ajunge la fondul original al vieții. Cioran crede cu tărie într-un grăunte de nebunie interioară și în pasiunea absurdului. Filosoful are credința că obiectivitatea nu face nimic altceva decât să ne scoată din condiția tragică și creează două atitudini fundamentale: cea naivă și cea eroică. Prima atitudine este opacă pentru tragic, constă în viețuirea cosmică, în încântarea pentru farmecul spontan al firii, dar această puțință pare a fi pierdută pentru umanitate și atunci nu rămâne decât posibilitatea eroică, adică a tinde către triumful absolut care nu poate fi obținut decât prin moarte. Lumea poate fi orânduită după criterii echilibrate doar în momentul în care va prima dualismul între cunoașterea logică și cea intuitivă între apolinic și dionisiac. Seducătoarea aparență a lumilor de vis în făurirea cărora orice om este un artist suveran este premisa de la care pornește arta. Filosoful presimte o realitate ascunsă cu totul deosebită dincolo de realitatea în care ne aflăm și trăim, deci și aceasta nu este decât o aparență. Schopenhauer clarifică darul pe care îl au unii de a vedea oamenii și lucrurile ca simple fenomene sau imagini onirice și conchide că acest lucru este semn al predispoziției spre filosofie, remarcând că omul sensibil la artă se află față de realitatea visului în același raport în care filosoful se află în fața realității vieții. Pentru Cioran, cât și pentru Nietzsche, ca forme de exteriorizare a artei, muzica și poezia sunt expresiile cele mai puternice ale creației, dionisiacului și a apolinicului, având potența de a pătrunde în adâncul ființei, metamorfozând, accentuând stări spirituale dintre cele mai puternice.

Dacă ar fi să analizăm comparativ deconstructivismul lui Derrida sau al lui Lyotard, care a avut ca scop reinventarea unui nou viitor după concepția (post)modernă, deconstrucția lui Cioran în fragmentarism segmentează crizele existențiale ale omului și utopiile. Cioran încearcă calea auto-transcendenței prin nihilism, atunci când deconstruiește principiile eticii propovăduind sinuciderea ca subterfugiu, privilegiul pe care îl are omul în fața morții, dar și atunci când pune la îndoială existența lui Dumnezeu ridicându-și conștiința spre dimensiunea planetară prin concentrarea spre accesul la propria interioritate. În fragmentarismul său, Cioran construiește o etică a intervalului, a ceea ce poate face cu ceea ce are la îndemână. Nu pare să aibă nicio datorie față de umanitate în acest demers de căutare a auto-transcendenței în propria rațiune de a exista. Poziția pe care o adoptă Cioran este una logocentrică, spre interioritate; asemenea divinității omul poate crea, genera realitatea, iar atunci își poate cere și dreptul de a nu-i fi nimic ascuns. Cioran resemnifică principiile eticii și le adaptează existenței sale în limita în care conștiința sa soarbe realitatea. Deconstruiește, printre altele, și mitul religios, prin paroxism, paradox, prin adoptarea unui orgoliu al superiorității, dincolo de pragul singularității, unde totul devine posibil sau nimicul revendică toate spațiile. Moralistul român este un inventator, un motor de reiterare a inevitabilului, a mitului evoluției prin căutarea disperată a unui viitor în care ființa să aibă acces spre transcendent prin ea însăși.

Unde se află etica în negație? Dacă pentru Heidegger și Hegel sentimentul mortalității, finitudinea, angoasele, sunt partenere de existență ce ne determină să devenim utili, umili, și uneori chiar resemnați, Cioran asemenea lui Nietzsche, dezvoltă o ambiție creatoare, paroxistică de deznădejde care este plină de entuziasm în perspectiva nașterii unui viitor în care (supra)omul va institui coordonatele unui nou normal. Ființa este revelatorie, ca posibilitate la Cioran, anume acea posibilitate de a fi înțeleasă diferit, ca fiind mai mult decât o idee, o interpretare, o noțiune. Identitatea nihilistă a ființei lui Cioran se dezvoltă exploziv pe parcursul întregii sale opere. Încă de la începutul său în sfera filosofiei, Cioran vine cu o controversă puternică care vorbește despre o anume tortură perpetuă a ființei interioare. Faptul că a fost susținut de o forță aproape demonică a paradoxului determină aspectul tragic și prăbușirea în nihilism: „Aș vrea să scriu ceva cu sânge [...]. Suferința mi-a dat curajul afirmării, îndrăzneala expresiei și pornirea spre paradox.” [Cioran, 1995: 51-52] Coexistă într-adevăr în Cioran, pe de-o parte voluptatea, naturaletă, extravaganta, lirismul, sensibilitatea aproape brutală asupra percepției, iar pe cealaltă parte o tristețe nelămurită, vidul, golul, melancolia, negarea, boala, depresia, incertitudinea, fatalismul, drama, angoasa, însingurarea, solitudinea, plictisul. Cioran ajunge chiar să epateze în demersul asumării pentru că atât de mult îl interesează trăirea maximală, exaltată a paradoxurilor, încât automat jonglează cu attribute, stări, atitudini care îl plasează în sfera ipocriziei. Lirismul cioranian merge la extreme mai ales atunci când fragmentează ideea de Dumnezeu. Cioran desacralizează noțiunea de jertfă, considerând că oamenii sunt singurii responsabili de destinul lor. El înlătură beneficiul sacrificiului și nu vede nicăieri reversul mântuirii, ci doar o iluzie pe care aceasta o răspândește. Aici vom face nod unei alte puternice provocări etice: ateismul. Mântuirea pentru omul Cioran este o hilaritate care naște controverse capitale. Orgoliul exacerb al filosofului nu acceptă recompensa și ridică o altă controversă asupra căreia ne oprim pentru a cerceta conduita morală. Cioran se consideră propriul său mântuitor: „Sunt convins că nu sunt absolut nimic în univers, dar simt că singura existență reală este a mea. Și dacă aș fi pus să aleg între existența lumii și existența mea, aș înlătura pe cealaltă, împreună cu toate luminile și legile ei, încumetându-mă să planez singur în neantul absolut.” [Cioran, 2017: 40] Nu acceptă vindecarea, nu caută soluții, tocmai ca să beneficieze de privilegiul durerii pentru a-și asigura meritele de mântuitor al propriei existențe. Nihilismul se naște la interferența atitudinii utopice cu care filosoful își provoacă și acceptă căderea, deconstruind rând pe rând toate sistemele valorice, etice. Faptul că identifică în boală un subterfugiu tăgăduind astfel existența lui Dumnezeu îl conduce la marginea prăpastiei, chiar dacă păstrează totuși ferocitatea agoniei și impasibilul, ironizând destinul. Cioran contrage orice posibilitate și soluție de izbândă, intrând în contradicție cu propriul eu, reușind în acest sens nu doar să devină un gânditor nihilist, ci să-și anihilezeastfel propriul sistem de credințe, pentru că într-un final negarea ajunge să-i anihileze propria-i filosofie. Insomnia este cea care a potențat cel mai mult experiența singurătății lui Cioran măcinând atât trupulcât

și sufletul acestuia, i-a dezechilibrat relația cu exteriorul, a determinat un conflict ireconciliabil cu lumea și cu el însuși. Hăul etic este ușor de prevăzut și în această circumstanță. Deși observăm că Cioran nu vrea să trăiască iluzionat propria veșnicie și se refugiază în atitudinea tragică, se poate constata și totala asumare a negației. Eternitatea nu pare să fie o miză, cum nici binele, nici răul, dimpotrivă, moralistul chiar anulează uneori *totul* pentru că *totul* este disolubil în subiectiv și nu există nicio victorie definitivă: „Mă simt un om fără sens și nu-mi pare rău că n-am nici un sens. Și de ce mi-ar părea rău când de haosul meu nu se poate alege decât haosul? În mine nu există nicio voință înspre formă, spre cristalizare, sau un ideal.” [Cioran, 2017: 98] Când spațiul și timpul nu mai au frontiere, istoria propriei existențe își pierde importanța, iar eticul devine doar un reper.

Filosoful român preia antiteza schopenhauriană care pune față în față înțeleptul și voința oarbă, pentru ca mai apoi, în acord cu acesta, să considere că gândirea este pierzania vieții, fiindcă viața nu e sinonimă cu spiritul, ci, dimpotrivă, contrară lui. Această sincopă adâncește în Cioran prăpastia neîncrederii: „Ești *sănătos* atâta vreme cât crezi în filosofie; când începi însă a *gândi*, apare boala.” [Cioran, 1993: 45] Fericirea există ca posibilitate din această perspectivă: fie în absența gândirii în afirmarea că nu pot fi fericite decât ființele care nu gândesc nimic, adică acele ființe care gândesc doar atât cât este necesar vieții, fie în cea de-a doua posibilitate pe care o are omul a fi fericit în sfera iraționalului, iar atunci sistemul se prăbușește, viața triumfă. Așadar, astfel justificăm la Cioran alegerea alternativei fragmentarismului în detrimentul celei a sistemului. Pe de altă parte, Cioran respinge și ideea de filosof, se consideră antifilosof și militează pentru gânditorul meditativ, organic, existențial, afirmând că filosoful nu face altceva decât să reflecteze asupra problemelor, fiind sinonim cu profesorul de filozofie care realizează o practică inutilă, superficială. Poezia, lirismul este starea revelatorie absolută, iar în antiteză comparativă filosofia are semnificație infimă. Lucrările lui Cioran înfățișează o dominantă covârșitoare de lirism, experiențe intense și expresia unor sentimente tensionate, chiar violente, ceea ce conturează profilul exuberant al scriitorului în controversă, chiar disonanță cu principiile eticii.

Nihilismul cioranian se extinde în toate stările scriiturii, molipsește toate temele și așa, iremediabil, gânditorul devine nietzschean, se revoltă împotriva a tot ceea ce periclitează viața sau pur și simplu împiedică confortul existențial. În acest demers negator, Cioran se dă drept exemplu de nonsens: „Faptul că exist eu, dovedește că lumea nu are niciun sens.” [Cioran, 1993: 14] Tenebrele nihilismului invadează toate spațiile și fie le umple de neîncredere, fie le golește de sens. Antifilosoful cere imperativ ca idealurile să fie declarate nule. Cioran percepe arta drept o ipocrizie, credințele devinnimicuri, iar filosofia o glumă. În tot acest demers anihilator, ajunge la Dumnezeu față de care are o atitudine de cele mai multe ori blasfematoare. Numai experiențele ființei mai fac să se tempereze uneori tendința contragerii totului în nimic, iar acest lucru se realizează chiar dacă înseamnă o gândire de tip bumerang, pentru că se întoarce împotriva propriilor principii, propriilor idei, „...nimicul era, desigur, mai comod.

Ce greu e să te mistui în Ființă.” [Cioran, 2012: 119] Este greu, dacă nu aproape imposibil să discutăm despre moralitate și etică în momentul în care binele nu rămâne neatins în nicio înfățișare de forța negatoare. Violența cu care Cioran abordează temele existențialiste se domolește târziu, odată cu înaintarea în vârstă, când mai degrabă vorbim de o perspectivă sceptică, atunci când are loc afirmarea unei voluptăți a impasului, când Cioran alege metodic căderile în abis. În scriitura franceză începe un proces prin care absolut totul este pus la îndoială, dar Cioran nu ajunge la o stare de liniștire, de împăcare cu lumea, el își șlefuește doar devotat paradoxul, rămâne și tributatar unui scepticism violent. Uneori, angrenat maximscriitorul dă sentimentul că neagă orice doar de dragul negării, că o face cu o ironie și un orgoliu obstinat al credinței în nimic. Paradoxul suprem pe care îl creează este acela că aspiră la certitudine prin negație. Cioran poartă masca moralistului, dar este un estetic deghizat. Voluptatea excesului îl poate surprinde în contradicțiile cele mai puternice: „secretul meu era simplu: nu aveam simțul măsurii.” [Cioran, 1991: 24] Ca să înțelegem raportul pe care îl stabilește Cioran cu fiecare stadiu existențial în parte, sintetizăm principalele caracteristici ale fiecăruia. Astfel, stadiul religios este cel superior. Acestui nivel îi premerge celelalte două: stadiul estetic și stadiul etic. Pentru a face trecerea de la unul la celălalt stadiu, existențialistul Kierkegaard construiește o dialectică, care este însă diferită de cea a lui Hegel, fiindcă pune în centrul atenției spiritul ca individ existent, nu universal sau absolut. Din acest motiv urmărește evoluția și integrarea sa; așadar, nicio sinteză conceptuală, nicio interpretare nu poate conduce de la un stadiu la celălalt. Antinomia teză-antiteză se rezolvă cu ajutorul perspectivei lui Hegel printr-o contragere superioară care la un moment dat depășește atât teza cât și antiteza, dar totodată menține la un nivel superior. Prin opoziție cu soluția lui Hegel, Kierkegaard considera că între stadii există o succesiune de salturi, toate bazate pe alegeri individuale, libere, asumate. În acest sens, o alegere înseamnă sau/sau nu și/si așa cum o reprezintă dialectica hegeliană. Un exemplu pentru stadiul estetic este cel al hedonistului Don Juan. Modul de viață al acestui personaj vizează deopotrivă dorința de a experimenta, explora noutatea din care principiile morale lipsesc deseori. Punând în centrul atenției propria persoană, ego-ul, preocupat excesiv de divertisment și de trăirea cu precădere a clipei prezente, omul estetic este năucit de exterioritate, așteptând continuu totul din afara sa, astfel devenind o victimă ușoară a infidelității, a circumstanțelor și întâmplării. Esteticul este treapta naivității spiritului, habitatul în care acesta își consumă toate iluziile ontologice, făcând risipă în excese ce au ca finalitate voluptatea experimentată în sfera senzualului. Iremediabil, acest stadiu este predestinat eșecului, în cazul nostru este *culmea disperării*. Pendularea permanentă a lui Cioran în contraste, fapt care duce la pierderea structurii unificatoare, fragmentând și dizolvând existența, aduce implicit și revelarea unei inconsistențe existențiale, o criză a spiritului aruncat în experimentarea haotică a voluptății, fără intervenția niciunei instanțe ordonatoare. Etica inevitabilului pulsează în spații restrânse, claustrofobe acolo unde ordinea și norma nu își găsesc repere și, desigur, aici vorbim despre dionisiacul Cioran. Omul estetic se

predă exteriorului în cele din urmă, conduce totul la paroxism. Kierkegaard dezvoltă ideea potrivit căreia fiecare stadiu are o antinomie și găsește antiteza stadiului estetic ca fiind reprezentată de disperare. Filosoful existențialist, pe urmele căruia calcă și nihilistul Cioran, afirmă că disperarea este depășită doar de stadiul etic, o treaptă existențială care face parte din aceeași structură imperativă ca și logicul, reprezentând asumarea conștiință a unui punct de vedere moral, fiind un stadiu al seriozității, echilibrului, fidelității în angajamentele făcute. Acest stadiu este centrat pe individ, care reprezintă norma morală. Treapta existențială, deși este influențată masiv de cea de-a doua *Critică* a lui Kant, pentru care logicul ținea de intelect, dar și de legile naturii, în timp ce eticul avea legătură cu rațiunea practică și cu legile libertății, dă dovadă de un relativism extrem. Dacă etica se referă la bine și la rău, raportându-se la normele sociale, nu individuale, atunci apare o dilemă: individul etic/societate. Soluția ar putea veni din sfera universalității și generalității lui Kant, însă nu este o soluție salvatoare pentru Cioran, căruia în sfera generalului, dincolo de subiectivitate, nu îi putem găsi subterfugii etice. Atunci când apar opțiunile individuale, pretextul imperativului categoric, dilema tinde să se rezolve, deoarece individul începe să se comporte universal. Socrate și Antigona sunt două exemple elocvente, care demonstrează faptul că stadiul etic uneori suferă de o anume autosuficiență morală. Eroii tragici aleg să se supună normelor chiar și în momentul când acestea le stau împotriva. Eroul tragic se reneagă pe sine pentru a da expresie universalului. Eticul rămâne ferm rațional, fără șansa de a putea îmbrăca haina sensibilității; acest lucru are drept consecință faptul că sensibilitatea rămâne în exteriorul normelor morale intelectului etic. Trasând analogia la nihilistul Cioran, vom remarca imposibilitatea disoluției nivelului etic în circumstanțele sensibilului, subiectivității exacerbate, pasiunii extreme. Antinomia stadiului etic o reprezintă conștiința păcatului localizată în stadiul religios, ultimul stadiu superior. Acest lucru se realizează prin punerea în legătură directă cu Dumnezeu, prin unificarea sensibilității și intelectului, dar mai ales prin asumarea suferinței, acceptarea sacrificiului ca instanță supremă a religiosului. În *Boala de moarte*, Kierkegaard spune că „disperarea este păcatul”, dar apoi soluționează: „Contrariul păcatului nu e virtutea, ci credința.” [Kierkegaard, 1999: 191] Al treilea și ultimul stadiu în filosofia existențialistă, stadiul religios se situează deasupra eticului, pentru că eticul rămâne, la un moment dat, în imposibilitatea de a înțelege fenomenul credinței. Credința, de la un punct, transcende eticul, merge dincolo de universal și general. Normativitatea formală a stadiului etic, dezordinea existențială a esteticului sunt depășite de sacrificiul religios, afirmat ca un exercițiu imperativ al libertății preluat din etic, adaptat sensibilității nivelului estetic. Treapta religioasă nu se întemeiază doar pe morală, așa cum credea Kant, credința depășește raționalitatea, și aici formulează un risc absolut: loialitatea față de Dumnezeu transcendent nu se poate baza pe metafizic, pe o demonstrație, pentru că dincolo de toate el rămâne obiectiv nedemonstrabil. În acest sens, Kierkegaard îl propune drept exemplu pe Avraam, care în umila lui ascultare de Dumnezeu nu se dă în lături spre a-l jertfi pe Isaac, unicul său fiu.

Acest episod din *Vechiul Testament* este analizat de Kierkegaard din perspectiva că religiosul, credința depășește eticul, pentru că, dacă ar fi să judecăm lucrurile la nivelul moralei, făcând abstracție de dimensiunea credinței, Avraam, cu siguranță, poate fi considerat un ucigaș. Deși acest exemplu nu devine universalizabil, el dovedește supremația religiosului față de etic, față de orice rațiune purpractică sau care ar veni cu pretenția de înțelegere absolută. Credința nu înseamnă a fi conectat la o gândire absolută, ci, mai presus de orice, a fi în legătură cu Dumnezeu, cu persoana absolută. Dacă ne oprim în acest punct și încercăm o altă analogie cu Cioran, de data aceasta pe nivelul stadiului religios, vom identifica liniile asumării (ce este drept, nu totală) din viziunea nihilistului în ceea ce privește abordarea temei sinuciderii, o asumare și a relației defectuoase cu divinitatea. Aici etica inevitabilului câștigă afirmare. Autenticitatea și autorealizarea ființei umane sunt asigurate de stadiul religios. În momentul în care finitudinea și infinitul se întâlnesc în ființa umană, Kierkegaard descoperă că acest lucru nu dovedește identitatea naturii divine cu cea umană, așa cum spunea Hegel: „Infinitatea omului ține de devenirea omului în fața și în apropierea de Dumnezeu” devenire ce reprezintă, aici, un travaliu infinit care implică un eroism creștin desăvârșit „adevăratul eroism creștin, care probabil se găsește foarte rar, înseamnă a îndrăzni să fii pe deplin tu însuși, un anumit om, acest anumit determinat, singur în fața lui Dumnezeu, singur în acest imens efort, în această imensă responsabilitate.” [Kierkegaard, 1999: 191]

Pe nișa esteticului, Cioran își integrează scriitura, felul de a scrie, miza scrisului, menirea scrisului. Pentru Cioran scriitura este un orgoliu exacerbat, dar și o patrie „Nu locuim într-o țară, locuim într-o limbă. Patria asta înseamnă și nimic altceva.” [Cioran, 2017: 21] Scrisul pentru Cioran este un refugiu, zonă de meditație, reflecție, dar și o cădere în gol, în neant, în nimic. Stilul fascinant, voluptuos, exuberant, vulcanic, transpus în limite fragmentate, poziționează esteticul ca având pentru Cioran o importanță aproape religioasă. Esteticul reușește de multe ori să încremenească eticul și religiosul (dacă ar fi să avem în vedere stadiile existențialismului lui Kierkegaard), realizând o contragere prin anihilare. Cioran manifestă o anumită iresponsabilitate a scrisului, după cum el însuși afirmă în *Sfârtecare*: „O carte trebuie să adâncească răni, să le provoace chiar, o carte trebuie să fie o primejdie.” [Cioran, 1995: 73], atunci când se dezlănțuie și pune pe hârtie gândul violent, pledoaria imortalității, apologia sinuciderii, justificarea crimei, blasfemia - atitudini pe care în realitate nu este capabil să și le asume integral sau pe care le amână constant.

Este sau nu este Cioran un scriitor religios? Cea mai mare parte a scriiturii lui Cioran oglindește o viziune critică împotriva religiei și a lui Dumnezeu, neagă și mai puțin afirmă. Filosoful, ca și Schopenhauer, considera toate religiile ca fiind echivalente, însă pleda pentru cele orientale, care au depășit într-un mod sau altul ideea de Dumnezeu. *Lacrimi și sfinți* este deopotrivă o carte religioasă, dar și plină de blasfemii. Mistical Cioran recunoaște că cea mai profundă neliniște este cea religioasă și a identificat în sine mitul căderii în neant,

adânc în păcatul strămoșesc, fără de care nu se poate explica răul prezent în lume, pledoaria nimicului: „Ceea ce nu se poate traduce în termeni de religie, nu merită să fie trăit.” [Cioran, 2016:17] Astfel, gânditorul confirmă importanța esențială a religiei, deși rămâne pe conduită proprie care păstrează caracterul ereziarh, distructiv, luciferic, cu accente sceptice, utopice. Cioran a preferat budismul și a avut mereu ceva împotriva creștinismului, întorcându-se cu smerenie și umilință doar în momentele în care simțea nevoia pregnantă de a se ruga unui Dumnezeu personal. Bisericele sunt ospicii camuflate, acest lucru îl credea Cioran influențat de gândirea lui Freud. I se părea tot timpul că biserica cere prea mult de la oameni, vrea imposibilul, și atunci s-a răzvrătit, a blasfemiat împotriva sfinților, a criticat cu vehemență creștinismul, a susținut că nu poate crede, a adus argumente de toate tipurile pentru a-i demonstra inutilitatea. În viziunea religioasă, Cioran mai mult a negat decât a afirmat, dar ceea ce este neliniștitor este faptul că a rămas mereu la jumătatea drumului între credință și ateism. Singura apropiere a lui de Dumnezeu se realizează prin muzica lui Bach, „Când ascult Bach, cred.” [Cioran, 1991: 79] Dumnezeu rămâne un partener de discuții, un tovarăș al singurătății, o idee limită, o existență care este pusă mereu la îndoială, care există atâta timp cât există muzica lui Bach sau exclamația implorativă: „Doamne!”. În acest context, Cioran creează un spațiu uriaș al afirmării existenței lui Dumnezeu, care conchide în afirmația: „Dumnezeu este, chiar dacă nu este.” [Cioran, 1995: 200] În tot demersul său de acceptare/anihilare, Cioran traversează pendulări continue între ființă și neființă, credință și ateism. Dincolo de toate acestea rămâne *scepticul de serviciu al lumii în declin*, cum însuși se autointitulează, nihilistul feroce care distruge, însă fără a merge până la capăt în acest act.

Autocunoașterea este cel mai important și relevant demers pe care omul îl întreprinde în univers, procesul prin care se desăvârșește, care sintetizează impresiile despre sine cumulate cu cele care provin din exterior. Subiectivismul este cel care marchează profund dinamica drumului spre autocunoaștere. Este important aici să ținem cont de faptul că nu putem judeca moralitatea lui Cioran dincolo de subiectivitate, cum nu vom putea detașa efectele etice de etapele de reevaluări, corecturi, sinteze, reierarhizări valorice, demersuri afective. Suferința este o parte a destinului. Eșecul nu face altceva decât să anihileze planurile destinului, este calea de refuz pe care o găsește Cioran pentru a distruge moștenirea destinului, astfel încât vorbim despre un subterfugiu al iminenței spre propria-i mântuire.

BIBLIOGRAFIE

Opera lui Emil Cioran:

- Cioran, 1995: Emil Cioran, *12 scrisori de pe culmile disperării*, Cluj-Napoca, Editura Apostrof, 1995.
Cioran, 2016: Emil Cioran, *Caiete-1957-1972*, București, Editura Humanitas, 2016.
Cioran, 1995: Emil Cioran, *Despre neajunsul de a te fi născut*, București, Editura Humanitas, 1995.

- Cioran, 2012: Emil Cioran, *Ispita de a exista*, București, Editura Humanitas, 2012.
 Cioran, 1993: Emil Cioran, *Lacrimi și sfinți*, București, Editura Humanitas, 1993.
 Cioran, 1993: Emil Cioran, *Mărturisiri și anateme*, București, Editura Humanitas, 1993.
 Cioran, 1993: Emil Cioran, *Pe culmile disperării*, București, Editura Humanitas, 1993.
 Cioran, 1991: Emil Cioran, *Singurătate și destin*, București, Editura Humanitas, 1991.
 Cioran, 1995: Emil Cioran, *Sfârtecare*, București, Editura Humanitas, 1995.

Studii și lucrări critice:

- Bolea, 2004: Ștefan Bolea, *Ontologia negației: eseu despre nihilism*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2004.
 Culiănu, 2000: Ioan Petru Culiănu, *Studii românești I, Fantasmăle nihilismului, Secretul doctorului Eliade*, București, Editura Nemira, 2000.
 Dabija, 2011: Nicoleta Dabija, *Noaptea Lui Cioran: Eseu Metafizic Asupra Confesiunii Lui Emil Cioran*, București, Editura Contemporanul, 2011
 Kant, 1972: Immanuel Kant, *Întemeierea Metafizicii Moravurilor*, Secțiunea 1, par.12, trad. Nicolae Bagdasar, București, Editura Științifică, 1972.
 Kierkegaard, 1999: Søren Kierkegaard, *Boala de moarte: un expozeu de psihologie creștină în vederea edificării și a deșteptării*, ed. I., București, Editura Humanitas, 1999.
 Nietzsche, 2020: Friedrich Nietzsche, *Ecce homo. Cum devii ceea ce ești*, traducere din limba germană de Victor Scoradeț, București, Editura Ideea Europeană, 2020.
 Pătrașcu, 2007: Horia Pătrașcu, *Terapia prin Cioran – forța gândirii negative*, București, Editura Trei, 2007.
 Petreu, 2017: Marta Petreu, *Despre bolile filosofilor. Cioran, eseuri și confesiuni*, (ediția a III-a, revizuită și adăugită), București, Editura Polirom, 2017.
 Rose, 2013: Serafim Rose, *Nihilismul. Rădăcina Revoluției în epoca modernă*, București, Editura Sophia, 2013.
 Singer, 2006: Peter Singer (editor), *Tratat de Etică*, traducere coordonată de prof. univ. dr. Vasile Boari și Raluca Marincean, București, Editura Polirom, 2006.